

dele kože pa naj bi si namazali s kakšnim sredstvom, ki odganja mrčes, na primer z autanom.

Medtem ko so doslej številni opozarjali, da klopa, ki se je že prisel na kožo, ne smemo preprosto odtrgati, ampak je treba nanj kapniti kapljico olja, svetujejo zdaj nekateri zdravniki popolnoma drugače. Takole pravijo: če klopa že najdete na koži, ga brez odloga izpulite s pinceto ali kleščami. Zgrabite ga čim bliže glavi. Ne zanašajte se na preizkušene recepte in ne

izganjajte klopa s prižgano cigareto, žganjem, oljem, bencinom ali acetonom, niti ne čakajte, da bo napit popustil sam. Pri tem namreč lahko izpljuje v vaš krvni obtok spirohete ali kakšne druge klice. Vendar klopa ne mečkajte, ker si pri tem lahko zanesete borelijo skozi kožo v telo.

Tako kot pri marsičem drugem naj bi bili tudi v teh primerih karseda previdni. Če opazimo po telesu nenavadna volovska očesa, naj bi vsekakor čimprej poiskali zdravniško pomoč.

VIŠINOMER IN NJEGOVA PRAKTIČNA UPORABA

ŠKATLICA, KI MARIKAJ POVE

Zrak (sestavljen iz plinov in vodnih hlapov) pritiska na zemeljsko površino s težo, ki ob normalnih razmerah na morski gladini znaša 1 kg/cm². Ta teža je normalen zračni pritisk. Pri tem se vrednosti v tlaku stalno menjavajo. Pritisk je v meteorologiji precej pomemben za napoved vremena in pri merjenju višine.

Do spremembe pritiska v vodoravni smeri pride zaradi premikanja zračnih gmot. Njihovo razporejenost ugotavljamo z merjenjem pritiska na različnih območjih, kar nato preračunamo na vrednost na morski gladini in prenesemo na geografsko karto. Med seboj s črtami povežemo kraje z enakim pritiskom. To so **izobare**, ki jih običajno označujemo na vsake štiri milibare. Na geografski karti vrisane izobare razmejujejo zaprta območja, kjer pritisk pada ali narašča od središča navzven. To so tako imenovana ciklonska ali anticiklonska področja. Druga značilnost izobar so »doline« in »grebeni«. Pri tem izobare razmejujejo območja, ki niso zaprta, v njih pa pritisk narašča ali pada od zunaj proti središču. Obstajajo tudi območja z izenačenim pritiskom, ki se ne spreminja ali pa se zelo malo. Gre za območja, kjer ni izobar ali pa so med seboj zelo oddaljene.

ZRAČNI PRITISK IN VREME

Visok pritisk pomeni lepo vreme, nizek pa grdo.

V območju visokega tlaka zračne mase z gibanjem odteka navzven, se nizko nad tlemi ogrejejo (grezanje zraka — adiabatno ogrevanje), postanejo bolj suhe in povzročajo pooblačitve.

V območju nizkega pritiska se zračne mase dvigajo v višje predele, se ohlajajo, relativna vlažnost narašča, zrak postane nasičen, vodni hlapci se kondenzirajo v kapljice, ki tvorijo oblak. Slede padavine. Zaradi vse manjše teže zgornjega zračnega stebra zračni tlak z višino pada. To načelo je uporabljeno pri višinomeru, kadar se postopno vzdigujemo z nadmorsko

višino. Sprememba pritiska z višino ni enakomerna. Do 500 metrov nadmorske višine pritisk pada 1 milibar vsakih 8 metrov, nad 500 metri postopno teži k padanju in na višini 5500 m se zmanjša za pol mb vsakih 8 metrov. Na tej višini je pritisk enak približno polovici tistega pritiska, ki bi ga istočasno ugotovili na morski gladini.

Zračni pritisk se spreminja tudi v času na istem kraju, ne da bi bil pod vplivom posebnih baričnih konfiguracij. Do te spremembe pride zaradi zračnega plimovanja in relativnega segrevanja zemeljske površine, izmenjave zračnih mas, različne gostote zraka med različnimi kraji in v različnih urah dneva.

Čez dan izstopata dva maksimalna pritiska, ob 10. in 22. uri, in dva minimalna, ob 4. in 16. uri. Od maksimalnih je pritisk ob 10. uri višji glede na pritisk ob 22. uri, od drugih dveh pa je višji tisti ob 16. uri. Povprečni razpon nad Alpami znaša okoli 2 mb in je nasploh višji poleti.

BAROMETER IN VIŠINOMETER

Oba instrumenta imata zelo občutljiv organček, aneroidno kapsulo, katere notranjost je brez zraka. Delovanje sloni na elastičnosti kovin. S spremembo pritiska se kapsula krči ali razteza. Ta gibanja se prenašajo s sistemom vzvodov na vrtljivo kazalo na številčnici z mersko enoto, s katero merimo pritisk. V tem primeru dobimo barometer. Z mersko enoto, s katero merimo višino (meter), pa dobimo višjinomer.

Najbolj popolne vrste imajo na številčnici tako lestvico za pritisk (v mb ali mmHg) kot tudi za višino (v m).

Instrumenti izravnavajo vpliv temperature sami. Znotraj kapsule je minimalna količina zraka. Ko pride do spremembe prostornine zaradi različne temperature, se uravnava sprememba tlaka, ki ga zaznavajo vzmetni mehanizmi (kompenzirani instrumenti).

Določena vrednost zračnega pritiska ne ustreza oziroma nima enake vrednosti v višinah. Naravnati višinomer bi bila pretežka naloga, če ne bi bilo določenega fiksnega sorazmerja med tlakom in višino z »vzorcem zraka«, imenovanim tipični ali standardni zrak.

Vsi višinoмери se ne glede na uporabo naravnajo z značilnostmi tipičnega zraka.

Na morsk gladini pritisk le redkokdaj znaša 1013,2 mb ali 76 mmHg. Potrebno je, da smučar, alpinist in drugi uporabniki pred vzponom naravnajo višinomer na izhodiščni točki na znano nadmorsko višino (na primer planinska koča) ali to storijo na katerikoli točki, ki je trigonometrično označena na topografski karti.

Višinomer naravnajo na nadmorsko višino izhodišča:

- a) Gibljivi kazalec naravnajo na točno višino, ki jo poznamo (npr. planinska koča).
- b) Upoštevamo točni pritisk, ki ga imamo v tistem trenutku na morsk gladini in bo v tem primeru višinomer zabeležil točno višino.

NAPOVEDI VREMENA

Kadar smo na točno določeni višini, nihanja kazalca kažejo spremembe pritiska glede na vreme. Da lahko ugotovimo te spremembe, je potrebno zabeležiti višino,

ki jo določa višinomer, in počakati nekaj ur (na primer preko noči).

a) Če ostane višina nespremenjena, je tudi pritisk nespremenjen.

b) Če se višina zviša (npr. pri zavetišču je višinomer pokazal 2430 m, potem pa 2500 m), se je pritisk znižal.

c) Če je višina padla, je pritisk narasel.

Nekateri višinoмери so opremljeni z majhnim pripomočkom, ki nam olajša kontrolo navedenih načinov. Na steklu višinomera je zarisana rdeča radialna črta s puščico. Ko vrtimo obroč, rdečo črto prekrije kazalec višinomera. Če se spremeni pritisk, se kazalec, ki kaže višino, oddalji od rdečega vertikalnega znaka. Če je gibanje usmerjeno proti konici rdeče puščice, se je tlak znižal, če pa je usmerjeno proti odprtini, je pritisk narasel.

Višinomer lahko uporabljamo za napoved vremena tudi med gibanjem. Ko pridemo na točko, kjer je višina znana, je prav, da kontroliramo višinomer. Če ga je potrebno uravnati, s tem dobimo podatek glede spremembe pritiska in s tem vremena. Obstaja tudi instrumentalna korekcija višinomera.

Koristno je, če si zapomnimo, da moramo pri uporabi višinomera za napoved vremena vedno upoštevati periodične spremembe pritiska. Če se vreme slabša ali če barometrični pritisk pada, moramo višinomer uravnati zelo pogosto.

LITERATURA O PLANINSKIH TRANSVERZALAH

ZVESTI SPREMLJEVALCI IN UČITELJI

TOMO GRGIČ

V Sloveniji je ta čas 68 slovenskih planinskih in krožnih poti ali transverzali, od Slovenske planinske transverzale, ki so jo odprli leta 1953, do Storžiške transverzale, na katero so odšli prvi planinci letošnjega 18. junija. Od predlanskega leta, ko je bil v Planinskem vestniku objavljen popoln seznam vseh slovenskih planinskih in na planinstvo se naslanjajočih transverzali, so na novo nastale Polhograjska planinska pot, Levstikova pot od Litije do Čateža, Po belokranjskih partizanskih poteh, Javke brez hajke, Pot spominov in tovarištva, Pot spominov NOB očine Kamnik, Transverzala PD RTV Ljubljana in že omenjena Storžiška transverzala. Ugotovimo lahko tudi, da sta trimčkovi savinjski planinski poti Kravica—Gozdnik ter po Dobrovljah le del Savinjske planinske poti in menda tudi že opuščeni, zato nista več na seznamu slovenskih transverzali.

Ker je bil ta seznam, kot omenjeno, že objavljen in ga je mogoče aktualizirati z omenjenimi podatki, sem zbral najpomem-

bnejšo literaturo, ki je izšla pri nas in s katero si je mogoče izdatno pomagati, preden se odpravimo na transverzalo pot. Kar zajetna planinska in popotniška knjižnica bi bila, če bi nabrali vse te knjige, knjižice in zemljevide.

Vsekakor je vredno pred odhodom na turo po transverzali natančno prebrati, kaj lahko na njej pričakujemo. Prav tako je vredno karto in vodnik nesti s seboj v gore: človek ima več od tega, če natančno ve, kod hodi in kaj gleda. Izdatek, ki ga imamo ob nakupu, se bogato obrestuje.

SPLOŠNI VODNIKI

1. Dr. Arnošt Brilej: *Priročnik za planince*, PD Lj.-Matica, Lj. 1951
2. Ur. Viktor Pergar: *Vodnik po Posavskem hribovju*, PZS, Lj. 1978
3. Peter Ficko: *Po gorah severovzhodne Slovenije*, PZS, Lj. 1980
4. Peter Ficko: *Kamniške in Savinjske Alpe*, III. izd. PS, Lj. 1982
5. Stanko Klinar: *Karavanke*, III. izd. PZS, Lj. 1983